

Art i pau a la ciutat

Índex

1/ L'art a la ciutat	p.2
2/ Què pot aportar l'art a favor de la pau?	p.4
3/ Art i pau des de la ciutat	p.8

Pràctiques de ciutats

Bombardeig de poemes.....	p.4
Bandas emergentes.....	p.6
Centre Pavarotti a Mostar.....	p.7
Batz'art!.....	p.8
Solidaridart.....	p.9

Campanyes i Xarxes

Organitzacions i xarxes d'artistes per la pau	p.3
Artibarrí	p.9

Recursos

Recursos didàctics sobre art i pau	p.3
Reculls d'iniciatives artístiques a la ciutat.....	p.5

Durant la guerra dels Balcans, al maig de 1992, un obús va explotar a les portes d'un forn de pa, matant a 22 persones que feien cua per a comprar el pa. El violoncel·lista Vedran Smailovic, veí del forn, va sortir al carrer, i ple de dolor, va tocar l'Adagio d'Albinoni. El músic va repetir el fet durant 22 dies sota les bombes, un per cada mort.

Expliquen que "en una ocasió, durant una pausa en els bombardeigs, un reporter de televisió es va apropar al violoncel·lista assegut a la plaça i li va preguntar: "No estàs boig, tocant música mentre bombardegen Sarajevo?". Smailovic va respondre: "Tocar música no és una bogeria. Perquè no vas i li preguntes a aquella gent si no estan bojos, bombardejant Sarajevo mentre joestic aquí tocant el meu violoncel?".

El present monogràfic sobre "Arts i pau" reflexiona sobre el paper que pot jugar l'art en afavorir la pau, i la contribució que hi poden tenir els ajuntaments en promocionar-ho.

1/ L'art a la ciutat

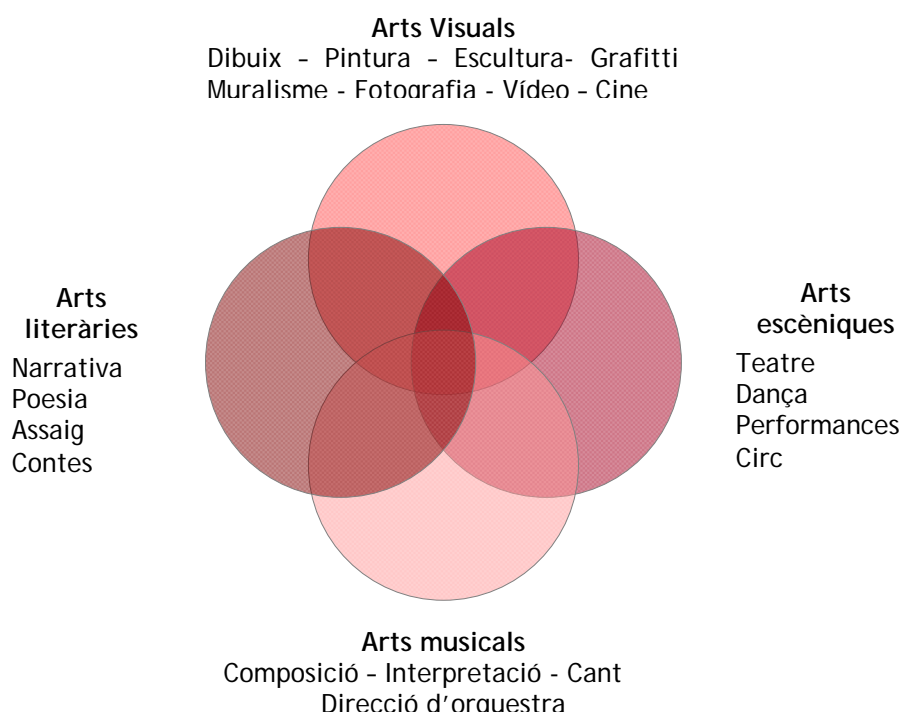
L'anècdota del violoncel·lista Vedran Smailovic que encapçala aquest monogràfic sobre art i pau a la ciutat, il·lustra com l'expressió artística pot ser un canal per a trencar dinàmiques violentes. En la mateixa direcció, l'investigador per la pau John Paul Lederach, preguntant-se quins són els requisits mínims per a arribar a trencar el cicles de la violència, conclou que la possibilitat de superar la violència requereix, entre altres coses, "una ferma creença en l'acte creatiu, i la recerca d'aquest".¹

L'art és aquell mitjà d'expressió que sorgeix de la voluntat de la persona que vol crear de forma conscient o inconscient (o a vegades sota una obligació forçada) alguna obra per intentar descriure el món que l'envolta.

Sanfeliu, A. (2008) "La música i la pau." Ponència presentada a la trobada organitzada per l'*International Council on Traditional Music*. Ljubljana, Eslovènia, 9-13 Juliol 2008. http://escolapau.uab.cat/img/programas/musica/la_musica_la_pau.pdf

Habitualment es consideren quatre categories de disciplines artístiques:

Principals categories de disciplines artístiques:

2

¹ Lederach, J.P. (2009). *La imaginación moral. El arte y el alma de la construcción de paz*. Gernika/Bilbo:Gernika Gogoratuz / Bakeaz. Els altres requisits per transcendir la violència són: la capacitat d'imaginar-nos en una xarxa de relacions que inclogui als nostres enemics, l'habilitat de copsar la complexitat sense caure el dualismes polaritzats, i l'acceptació del risc inherent a la transició cap a una realitat no violenta. p.34.

L'anècdota que s'explica a la introducció, i la cita del violoncel·lista s'han extret del mateix llibre, p. 234-235.

² Lederach, J.P. (2009). *La imaginación moral*. Gernika: Gernika Gogoratuz. p. 234-235.

Hi ha hagut, al llarg de la història, una gran varietat de disciplines artístiques que s'han compromès amb la pau.

Recursos didàctics per a educar per la pau a través de l'art

· Arts musicals i Pau:

- Caireta, M., Sanfeliu, A. (2005). *La música com a instrument d'Educació per la Pau*, Bellaterra: Escola de Cultura de Pau.

<http://www.escolapau.org/img/programas/educacion/publicacion010c.pdf>

- Sanfeliu, A. (2008). *Música, armament i desarmament*, Bellaterra: Escola de Cultura de Pau. <http://escolapau.uab.cat/img/programas/musica/07musica003c.pdf>

· Arts visuals i pau:

- VVAA (2004). *En Guerra*, Dossier de treball de l'Exposició. Barcelona: CCCB.

<http://www2.cccb.org/quaderns/guerra/cast/index.htm>.

- Gabinete de Asesoramiento para la Convivencia y Cultura de Paz. *La paz en tiempos de guerra*. Granada: Delegación Provincial de Educación y Ciencia.

http://www.educacionenvalores.org/IMG/pdf/1138612953238_la_paz_en_tiempos_de_guerra_primaria.pdf

http://www.educacionenvalores.org/IMG/pdf/1138613043347_la_paz_en_tiempos_de_guerra_secundaria.pdf

· Arts literàries i pau:

· Carré, A. (1999). *La pau no passa pels exèrcits, a través del treball de Tirant lo Blanc*. Una proposta per reflexionar sobre el paper dels exèrcits en Literatura catalana.

<http://www.xtec.es/~acarre/tirant.htm>

· Arts escèniques i pau:

· *Impacta Teatre* ofereix un ventall d'espectacles de Teatre-Forum per a convidar als espect-actors a incidir en conflictes relacionats amb el gènere, les discapacitats, etc.) . http://impactateatre.org/teatre/?page_id=156

Organitzacions i xarxes d'artistes per la pau

· Artistes de la UNESCO per la pau (xarxa internacional):

http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=8843&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

· Artistes per la pau (Canadà):

<http://artistespourlapaix.org/>

· Cultura contra la guerra (estat espanyol):

<http://www.culturaconralaguerra.org/>

· Dibuixants per la pau (internacional):

<http://cartooningforpeace.org/>

· Pallassos sense fronteres (estat espanyol): <http://www.clowns.org/>

· Plataforma de dones artistes contra la violència de gènere (estat espanyol): <http://plataformademujeresartistas.org/>

· Musicoterapeutes per la pau (internacional):

<http://www.musictherapistsforpeace.org/>

· Músics per l'harmonia al món (internacional)

<http://www.musiciansforworldharmony.org>

· Transcend, Arts and Peace (internacional) <http://www.tapnetwork.org/>

· Musica i transformació de conflictes. <http://www.music4ct.org/discussion/>

2/ Què pot aportar l'art a favor de la pau?

El paper de l'art en relació a la pau és controvertit: si bé per una banda molts afirmen que l'art té un fort potencial per afavorir la pau, no és menys cert que, al llarg de la història, es poden citar exemples de com l'art s'ha utilitzat com a mitjà per a fer propaganda de cadascú dels bàndols enfrontats, per fer apologia de la violència, caricatures despectives de l'"enemic"... Tot i així, l'art pot complir funcions molt diversificades a favor de la pau, tal i com es descriu a continuació:

- **Recordar el dolor:** Malauradament, i tot i que el Dret vigent a les guerres - el Dret Internacional Humanitari - prohibeix l'atac a civils, les ciutats són escenaris de violència directa. Bombardeigs, atacs-bomba o assassinats selectius són alguns dels exemples de violència que poden patir les ciutats en el seu si. En aquests casos, l'art és un instrument de memòria, que permet recordar aquests fets mitjançant qualsevol forma d'expressió artística i estetitzar i ressignificar fets dolorosos. El quadre Gernika de Pablo Picasso, n'és un cas paradigmàtic.

Bombardeig de poemes

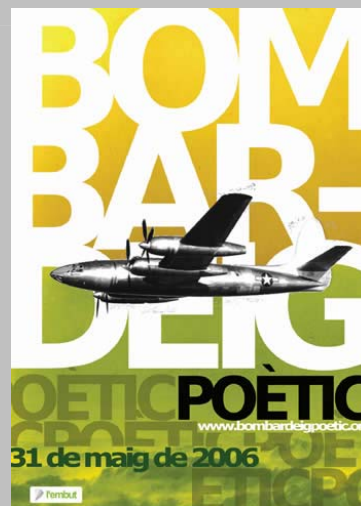
Objectiu: Donar un nou significat, a través de l'art, a fets dramàtics en una ciutat.

Context: Ciutats com Dresden (Alemanya), Dubrovnik (Croàcia), Gernika (País Basc, Espanya), Nagasaki (Japó), Belgrad (Sèrbia) i un llarg etcètera han estat bombardejades com a objectius d'estratègies militars. En alguns casos, els bombardeigs han estat tant dramàtics que han impregnat la identitat mateixa de la ciutat.

Desenvolupament: L'any 2001, durant un festival de poesia davant del Palau de la Moneda a Xile, es va realitzar una actuació artística sorpresa consistent en bombardejar poemes per recordar el bombardeig del mateix palau, l'any 1973, que va donar lloc a 17 anys de dictadura.

L'acció va consistir en llençar des d'un helicòpter marcadors de llibres amb poemes d'autors xilens (i, en el cas de les ciutats on s'ha reproduït l'acte, amb autors locals també).

Resultat: L'èxit de l'actuació, on les 9.000 persones assistents van recollir i es van intercanviar els poemes, va portar als impulsors de la iniciativa a reproduir l'acte a ciutats bombardejades d'altres països, com ara Dubrovnik el 2002, i Gernika el 2004. També s'està fent gestions per aconseguir els permisos dels ajuntaments de Dresden, Nagasaki i Belgrad. Altres ciutats com Granollers i Tàrrrega s'hi ha sumat.

Cartell del bombardeig poètic realitzat a Granollers al maig de 2006.

D'altra banda, també, aquests actes artístics també han rebut crítiques per voler estetitzar episodis violents i dolorosos. Així, poetes de cada ciutat bombardejada s'han posicionat a favor i en contra del bombardeig, engegant un debat en els mitjans de comunicació sobre el paper de l'art, l'estètica, el dolor i la pau.

Font: Bianchi, C. (2009) "Arte y política. Obstáculos y condiciones para bombardear con poemas ciudades europeas (el caso de Gernika i Dresde)", a *Cosmopolitismo y coonstrucción local de paz*. Gernika: Gernika Gogoratzuz. Documento nº16.

- **Denunciar la guerra:** Però més enllà de la violència que es produeix en els seus carrers, l'art permet denunciar la guerra o altres formes de violència en altres contextos. Les formes artístiques permeten vehicular missatges i crear discursos imaginatius i creatius que poden facilitar una comunicació ràpida i efectiva.

Reculls d'iniciatives artístiques a la ciutat

El llibre *Arte urbano contra la guerra* (2008), de Xavier Tàpies, recull una mostra de graffiti, stencils, i pósters que es van realitzar per a mostrar el rebuig a la guerra d'Irak.

Barcelona per la pau (2003), editat per Norman Stein, recull 75 imatges de movilitzacions, la majoria d'aquestes al carrer, que van tenir lloc l'any 2003 per a protestar contra la guerra d'Irak i contra la implicació de l'estat espanyol en aquesta. Més d'una d'aquestes iniciatives va ser impulsada per estudiants de belles arts, d'arquitectura, etc.

- **Donar contingut a la pau:** La capacitat de l'art de transmetre missatges i conceptes creatius és especialment adient per a la pau, sovint entesa com un concepte massa abstracte i intangible. L'art, en canvi, a través de la seva diversitat de llenguatges, permet construir nous significats, crear nous símbols, noves metàfores, nous imaginaris de la pau.

Al llarg de la història la pintura ha representat una concepció de la pau sovint lligada a l'absència de guerra (a través de quadres de rendicions o

de victòries militars), però també lligada a l'abundància (aparicions de la cornucòpia, símbol de l'abundància), a la feminitat i a la fertilitat (mitjançant la representació de la pau com a dona).³

Bandas emergentes

Objectiu: Generar i difondre discursos alternatius a la violència del conflicte armat. Generar i difondre discursos de pau.

Context: La complexitat del conflicte colombià ha fet que en els darrers anys s'hagin diversificat els actors armats. S'anomenen "bandas emergentes" els grups armats -sovint integrats per joves- que tenen una perfil indefinit entre el grup armat amb aspiracions polítiques i les bandes criminals.

Descripció: En aquest context, el CINEP-Centro de Investigación y Educación Popular, va engegar un procés de formació de grups musicals de estils com el rock, el rap instrumental, el punk, el reggae i la salsa, de barris de l'extra-radi de Bogotá. La formació comprenia tant formació musical amb experts del món de la música, com reflexions al voltant de la violència i la necessitat de crear simbologies de pau a través de les seves músiques.

Així, amb el suport de l'Ajuntament de Bogotá (Colòmbia), i el XII Festival Iberoamericà de Teatre, es va celebrar un concert el 28 de març de 2010 amb 13 "bandes (musicals) emergents".

Resultats: El concert va reunir a més de 1.000 persones en un centre cívic, i s'ha editat un CD amb una cançó de cada grup participant.

Contacte: <http://www.programaporlapaz.cinep.org.co/>.

- **Mobilitzar per l'acció:** Sovint, l'art genera sentiments - favorables o desfavorables - i per tant mobilitza. Conscients d'aquest poder, diferents col·lectius d'artistes s'han mobilitzat entorn de la causa de la pau. "La celebració d'aquests suposa ser l'activació d'un gran recurs de sensibilització que intenta despertar l'atenció i consciència social sobre algun tema en concret, així com també la recaptació de diners per la causa."⁴

³ Díez, E. "Simbología de la paz", a López, M. (ed.) (2004). *Enciclopedia de paz y conflictos*. L-Z. p.1049-1052.

⁴ Sanfeliu, A. (2008). Op.cit.

Principals concerts de mobilització per la pau

Concerts per la pau i en contra de la guerra:	1969- Festival de Woodstock 1978- One Love Concert, Jamaica. 2005- War Don Don, The peace Festival. Freetown. 2008- La paz sin fronteras.
Pel desarmament:	1979- No Nukes.
Escenaris post-conflicte:	1971- Concert per Bangladesh. 1979- Concert per kampuchea.
Per denunciar situacions polítiques:	1985, Artists United Against Apartheid. 1986, Freedom Festival on Clapham Common. 1988, Nelson Mandela 70 th Birthday Tribute Concert. 1996-1999-Tibetan Freedom Concert.

Font: Adaptat de Sanfeliu, A. (2008). "La música i la Pau".

- **Curar:** Finalment, i també degut al fet que l'art té la capacitat de despertar sentiments, que permet expressar de molt diverses formes emocions difícils d'expressar mitjançant altres canals de comunicació, l'art té un poder sanador. Més d'una disciplina artística s'utilitza com a mitjà per a tractar traumes o per a fomentar el creixement personal. L'Art teràpia (bàsicament d'expressió plàstica, però també d'altres formes artístiques) o la Musicoteràpia són exemples de com l'art pot servir per a curar les persones.

Centre Pavarotti a Mostar

Objectiu: Curar i promoure la reconciliació d'infants afectats per la violència del conflicte armat a Bòsnia i Hercegovina.

Context: La ciutat de Mostar, que va patir greus enfrontaments durant la guerra dels Balcans, encara té cicatrius per curar. Des de la guerra, les taxes de divorci, de suïcidi i d'homicidis s'han incrementat. La ciutat, que havia estat un exemple de convivència, ha quedat dividida, després de la guerra, en una part molt majoritàriament bosnio-croata, i l'altra molt majoritàriament bosníaca.

Desenvolupament: Al 1997, l'ajuntament de Mostar i les ONG War Child i Musers van engegar el "Pavarotti Music Centre", amb la intenció d'oferir tallers de musicoteràpia a infants de Mostar amb retards en l'aprenentatge i el trauma a conseqüència dels més de deu anys de guerra.

Cada curs, on els art-terapeutes utilitzen la música com a canal per a diagnosticar i tractar cada nen, nena i Jove, té una duració de 6 a 12 mesos, per tal d'arribar a tractar les arrels del trauma.

L'any 2007, el centre va passar a ser gestionat íntegrament per l'ajuntament unificat de Mostar, amb la col·laboració dels terapeutes de Musers.

Resultats: Una mitjana de 200 infants i joves han participat cada any en el programa del Centre Pavarotti. Alguns dels èxits del programa han estat recuperar les habilitats motrius d'un nen amb paràlisi cerebral, millorar la capacitat de concentració d'infants amb hiperactivitat, aconseguir que una noia tancada en si mateixa acabi implicant-se en espais de participació a la seva comunitat, etc.

Font: <http://www.warchild.org.uk/node/335>

3/ Art i pau des de la ciutat

Ja sigui des dels àmbits de cultura, de drets civils, des d'àrees educatives o d'altres, els ajuntaments poden promoure la pau mitjançant diverses funcions artístiques:

- **Sensibilització a l'espai públic:** Els carrers de la ciutat són escenaris perfectes per a conscienciar a la ciutadania. De la mateixa manera que durant la guerra civil es van utilitzar els carrers de les ciutats per a exposar cartells per mobilitzar a la població a favor d'un bàndol o d'un altre, els carrers poden ser l'escenari del rebuig a la guerra.

Batzart!

Objectiu: Portar el procés polític de construcció de pau al carrer, per tal que cada ciutadà d'Euskadi se'n responsabilitzi.

Context: A partir de l'any 2006, el clima al País Basc sembla propici per les converses de pau. Aquestes, però, queden al marge de les discussions al carrer, on encara és difícil discutir obertament alguns temes.

Desenvolupament: Batzart!(Assemblart! en castellà) és una iniciativa impulsada per diferents col·lectius d'artistes i organitzacions del món de la pau, que va mobilitzar, al llarg del 2006, iniciatives artístiques i de diàleg per a fer present el procés de pau a l'espai públic. Així, s'organitzen accions artístiques a l'espai públic i sessions de debat en cadenes en espais simbòlics de pau, tot convidant a la gent a renovar els discursos a partir de la pluralitat, la imaginació i la creativitat.

Imatge d'una acció a la fàbrica d'armes Astra a Gernika, el 17 de juny de 2006.

Resultats: Durant l'any 2006, es van dur a terme diferents encontres a diverses ciutats d'Euskadi. Des de llavors, però, la paralització de les converses de pau van fer que Batz'art no hagi tornat a convocar accions.

Font: <http://www.artamugarriak.org>

- **Creativitat com a font de resolució de conflictes:** Acontentar una ciutadania diversa i amb necessitats divergents no és una tasca fàcil. Requereix grans habilitats de conciliació, i també una important capacitat creativa, per ser capaç de resoldre molts dilemes i conflictes.

- **Art per valorar la pau:** Com s'ha esmentat anteriorment, tot i que l'art té un fort potencial per a afavorir la pau, també pot portar a tot el contrari. Per aquesta raó, és important que les iniciatives municipals d'impuls a la cultura i a l'art promoguin la reflexió en els valors de la pau.

Solidaridart

Objectiu: Promoure la cultura de la pau, la solidaritat i els drets humans, el coneixement de la realitat social global, els seus reptes i la creació d'alternatives a través de les arts i les expressions culturals amb la participació directa de persones que viuen i conviuen a Manresa.

Desenvolupament: El Consell Municipal de Solidaritat, mitjançant la Casa Flors Sirera per la Solidaritat i la Pau, convida a les persones i col·lectius de qualsevol disciplina artística o d'expressió cultural a realitzar obres amb temàtiques socials i globals de la in/justícia, la in/equitat, la solidaritat, la llibertat, la violència, la pau i les relacions humanes amb la natura.

La convocatòria té 3 vessants o categories de participació: Arts i expressions escèniques (obres de teatre, música, circ, dansa, performances o qualsevol proposta per presentar com a acte públic), Arts i expressions plàstiques/visuales (obres de pintura, escultura, fotografia, instal·lació, o qualsevol obra mixta per a exhibició temporal o permanent als murs exteriors i interiors de la Casa Flors Sirera), i Arts i expressions literàries (versos, poemes, frases o proses per a lectura, exhibició temporal o permanent als espais interiors de la Casa).

Resultats: La convocatòria encara està oberta. Cal ressaltar, però, que la iniciativa ha marcat uns estàndards alts en els resultats esperats, ja que especifica, entre d'altres, que les obres han de respectar el codi ètic de comunicació i ús d'imatges de la Federació Catalana d'ONG pel desenvolupament, que prevé una utilització simplista dels missatges.

Font: <http://casafloresirera.wordpress.com/2010/10/05/solidaridart/>

- **Art i coneixement de l'altre:** L'art no té fronteres. Al contrari, deixar-se influenciar pels sons, colors o traços d'altres racons del món contribueix a enriquir l'art. De la mateixa manera que es pot promoure que l'art s'impregni de valors afins a la pau, també es pot incitar a que l'art reflecteixi la diversitat dels habitants del municipi o del món, i facilitar d'aquesta manera que la ciutadania tingui aproximacions positives a altres cultures. Molts municipis, per exemple, aprofiten les festes majors per a convidar músics locals provinents d'altres cultures per fer concerts.

- **Intervenció social a través de l'art:** "Els llenguatges artístics són una clau per al desenvolupament de les persones, una eina de creixement personal i de comunicació que, en l'actual marc social, esdevenen una molt bona oportunitat per a la intervenció educativa."⁵

Artibbarri és una xarxa de comunitats creatives per a la transformació social. La organització sorgeix arrel de constatar que cal visibilitzar i fomentar el desenvolupament d'iniciatives centrades en la producció artística i cultural des de la societat civil, així com de la voluntat de reflexionar al voltant de la creativitat com a eina de transformació social i personal.

La seva web ofereix un conjunt d'eines de treball en defensa de l'art comunitari i de la creativitat, com a instruments per abordar alguns dels reptes socials que es presenten avui dia a Catalunya. També s'hi pot trobar un llistat força extens d'entitats que treballen la transformació social a nivell comunitari a través de l'art.

<http://www.artibbarri.org/>

---

⁵ Editorial "Els llenguatges artístics clau de desenvolupament", a *Educació Social, Revista d'Intervenció Socioeducativa*. Monogràfic sobre Els llenguatges artístics, clau de desenvolupament. n°28, setembre-desembre 2004.